

Virovitičko-podravska županija tijekom Domovinskog rata

Gumbarević, Mario

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:747428>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-13**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

SVEUČILIŠTE J. J. STROSSMAYERA U OSIJEKU
FILOZOFSKI FAKULTET U OSIJEK
PEDAGOGIJA I POVIJEST

Mario Gumbarević

VIROVITIČKO-PODRAVSKA ŽUPANIJA TIJEKOM
DOMOVINSKOG RATA
(završni rad)

Mentor: doc. dr. sc. Slađana Josipović Batorek

Osijek, 2020.

SVEUČILIŠTE U OSIJEKU
FILOZOFSKI FAKULTET U OSIJEK
ODSJEK ZA POVIJEST
POVIJEST I PEDAGOGIJA

Mario Gumbarević

VIROVITIČKO-PODRAVSKA ŽUPANIJA TIJEKOM
DOMOVINSKOG RATA

(završni rad)

Znanstveno područje humanističkih znanosti, znanstveno polje povijesti,
znanstvena grana hrvatska i svjetska moderna i suvremena povijest

Mentor: doc. dr. sc. Slađana Josipović Batorek

Osijek, 2020.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

JMBAG: 0122227759

U Osijeku, 2. 9. 2020.

Maris Gemborević

Sažetak

Cilj ovog rada je prikazati stanje u Virovitičko-podravskoj županiji tijekom Domovinskog rata. Međutim, kako bi razumjeli događanja tijekom otvorenog sukoba 1990. i 1991. godine važno se upoznati s nekim od glavnih uzroka rata u Hrvatskoj tj. općenito o raspadu Jugoslavije. Nakon smrti Josipa Broza Tita 1980. godine dolazi do porasta nestabilnosti i povećanja (ultra)nacionalističkih tenzija u vodstvima republika, napose u vodstvu Srbije. Nakon Memoranduma Srpske akademije nauka i umetnosti (SANU) koji se očituje u želji za stvaranjem Velike Srbije koja obuhvaća čitavu Bosnu i Hercegovinu i velik dio Hrvatske (nastali na velikosrpskim idejama Vuka Karadžića, Ilije Garašanina i ostalih) i ideji o ugroženosti srpskog naroda u Jugoslaviji te dolaska Slobodana Miloševića u Srbiji, Slovenija i Hrvatska pitanje opstojanja Jugoslavije vide u dva rješenja: federalizacija ili neovisnost republika zagarantiranih Ustavom iz 1974. godine. Nakon što su u Hrvatskoj provedeni prvi višestranački izbori na kojima pobjeđuje Hrvatska demokratska zajednica, održan je i referendum za neovisnost koji je pokazao uvjerljivu želju hrvatskog naroda za samostalnošću. S idejom hrvatske neovisnosti nije se složio veći dio hrvatskih Srba, a potpomognuti od strane Srbije i JNA dolazi do njihove otvorene pobune protiv ustavnog poretka Republike Hrvatske.

Veći dio Virovitičko-podravške županije trebao je biti obuhvaćen u Veliku Srbiju što je rezultiralo pobunom i u toj hrvatskoj županiji, iako su Srbi u cijeloj županiji činili tek oko 20% stanovništva. Pobunjeni Srbi su se povukli u brdska područja županije tj. na sjeverne obronke Papuka i Bilogore. Pobunjeni Srbi počeli su napadati hrvatske policajce, policijske postaje i maltretirati lokalno hrvatsko stanovništvo što je rezultiralo stvaranjem dragovoljačkih skupina koje prerastaju prvo u samostalne bataljune Zbora narodne garde, a potom i u gardijske brigade Hrvatske vojske. Operacijom Otkos-10 i Papuk-91 hrvatske snage će razbiti snage pobunjenih Srba i već krajem 1991. godine osigurati mir u županiji.

Ključne riječi: Virovitičko-podravska županija; Domovinski rat; Papuk-91; 127. brigada; 136. brigada.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Geografski položaj i kratka povijest Virovitičko-podravске županije	2
3. Stanje u Jugoslaviji krajem 80-ih i početkom 90-ih godina	5
4. Stanje u Hrvatskoj prije rata.....	7
5. Početak srpske pobune u Hrvatskoj i Virovitičko-podravskoj županiji	9
6. Domovinski rat na području općine Orahovica, Podravska Slatina i Virovitica	11
6.1 Općina Orahovica.....	11
6.2 Općina Podravska Slatina.....	12
6.3 Općina Virovitica	16
7. Operacija “Papuk-91”.....	20
8. Kronologija nekih od važnijih događaja u Virovitičko-podravskoj županiji od 2. listopada. 1990. do 15. prosinca. 1991. godine.....	23
9. Zaključak	26
10. Literatura	27
11. Prilozi	28

1. Uvod

Završetkom Drugog svjetskog rata i pobjedom Saveznika, Narodnooslobodilačka borba uspostaviti će tzv. *drugu* Jugoslaviju, Federativnu Narodnu Republiku Jugoslaviju (FNRJ), odnosno Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju (SFRJ) na čijem čelu je bio Josip Broz Tito. Možemo reći da je SFRJ bila stabilna sve do Titove smrti 1980. godine, a nakon 1980. godine postepeno dolazi do sve veće razlike u interesima vodećih ljudi Jugoslavije, a počinju se javljati i iskre nacionalizma. Tako će se 20. siječnja 1990. godine održati posljednji kongres Saveza komunista Jugoslavije kojeg su napustili izaslanstva Slovenije, Hrvatske te Makedonije. Ubrzo će se u Hrvatskoj osnovati politička stranka poznata kao Hrvatska demokratska Zajednica. Sukladno Ustavu iz 1974. godine doći će do prvih višestranačkih izbora i referenduma o neovisnosti. Upravo će HDZ pobijediti na prvim višestranačkim izborima održanim u dva kruga – u travnju i svibnju, a referendum o neovisnosti će pokazati želju hrvatskog naroda za samostalnošću. Međutim, na demokratske promjene u Hrvatskoj (i Sloveniji) srpsko vodstvo pod Slobodanom Miloševićem neće gledati blagonaklono već će nastojati u svom (ultra)nacionalizmu u vidu stvaranja Velike Srbije. Ta Velika Srbija obuhvaćala bi područja do granice na potezu Virovitica-Karlovac-Karlobag.

Virovitičko-podravska županija nalazi se u kontinentalnom dijelu Hrvatske, na poveznici Slavonije i nekadašnje Banske Hrvatske. Na sjeveru je omeđena rijekom Dravom, a na jugu sjevernim obroncima Bilogore i Papuka. Županijom prolazi podravska magistrala i željeznica, koja će igrati jednu od ključnih uloga tijekom Domovinskog rata. Srpsko stanovništvo na području Virovitičko-podravske županije prije Prvog svjetskog rata nije bilo mnogobrojno, ali se nakon tog rata povećavalo planskim naseljavanjem te će ono činiti 21% stanovništva županije. Veći dio tog naroda će 1990. i 1991. godine odbaciti Hrvatsku kao svoju novu državu, a potom i dignuti ustanak protiv nje kako bi ostvarili svoje velikosrpske želje i ambicije.

2. Geografski položaj i kratka povijest Virovitičko-podravске županije

Virovitičko-podravska županija smještena je u kontinentalnom dijelu Republike Hrvatske i nalazi se na dodiru središnje i istočne Hrvatske te je poveznica između Slavonije i Podravine. Županija je izdužena u obliku pravca istok-zapad.¹ Zauzima prostor od 2012 četvornih kilometara, a prostire se na prostoru od rijeke Drave na sjeveru te oko planina Papuka, Psunja i istočnih strana Bilogore.² Kao takva, nastala je 1992. godine kada Hrvatski Sabor donosi Zakon o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj. Središte joj se nalazi u Virovitici, a obuhvaća 13 općina (Crnac, Čađavica, Čačinci, Gradina, Lukač, Mikleuš, Nova Bukovica, Pitomača, Sopje, Suhopolje, Špišić Bukovica, Voćin, Zdenci) i tri grada (Orahovica, Slatina, Virovitica).³ Prema popisu iz 1991. godine struktura stanovništva je bila sljedeća: Hrvati – 72%, Srbi – 21%, Mađari – 0.21% i ostali – 6.2%. Prema istom to popisu brojala je 104 625 stanovnika, odnosno 2.4% stanovništva Hrvatske, a naseljenost je bila 52 stanovnika na kvadratnom kilometru.⁴ Virovitičko-podravska županija nalazi se i u Zapadnoj Slavoniji, području koje obuhvaća područje oko Psunja, Papuka i Bilogore do rijeke Save kod Okučana. Na tom se području, pred Domovinski rat, nalaze sljedeće općine: Nova Gradiška, Požega, Pakrac, Daruvar, Novska, Slatina i Orahovica, od čega se posljednje dvije nalaze u Virovitičko-podravskoj županiji.⁵

Prostor Virovitičko-podravске županije tijekom srednjeg vijeka nalazio se u sastavu hrvatske države, a od 1102. godine u zajednici s Ugarskom u Ugarsko-hrvatskom kraljevstvu. Godine 1522. Turci Osmanlije osvajaju Viroviticu i Čazmu. Posljedica turskih osvajanja je jednostavna – domaće, hrvatsko, stanovništvo se iseljavalo u velikom broju, a to su iskoristili Turci kako bi naselili (u obrambene i kolonizacijske svrhe) pravoslavne Vlahe koji su uživali veća prava od katoličkog stanovništva. Iako turska osvajanja hrvatskog teritorija prestaju u 17. stoljeću, to nije označilo prestanak naseljavanja Srba i Vlaha na te prostore. To će se još više intenzivirati Vlaškim statutom iz 1630. godine kojim su Vlasi, u zamjenu za vojnu službu unutar Vojne krajine, dobili razne povlastice. Veliku ulogu u održavanju tradicije i vjere imat će i Srpska pravoslavna crkva koja će osim vjerske organizacije postati i politička. Naime, poistovjećivat

¹ „Prostorne posebnosti“, pristup ostvaren 1. srpnja 2020., <http://www.vpz.hr/o-zupaniji/prostorne-posebnosti/>.

² Mira Pelikan, Miroslav Gazda, *Spomenar hrvatskim žrtvama Virovitičko-podravске županije stradalim 1941.-1945. i 1991.-1995. godine*, (Osijek: Državni arhiv u Osijeku, 2003), 15.

³ „O Županiji“, pristup ostvaren 1. srpnja 2020., <http://www.vpz.hr/o-zupaniji/>.

⁴ Pelikan, Gazda, *Spomenar*, 15.

⁵ Đuro Škvorc, „Zapadna Slavonija uoči i u Domovinskom ratu do studenoga 1991. godine“, *Cris: Časopis Povijesnog društva Križevci* 11 (2009), br. 1: 118.

će pravoslavnu vjeru s pripadnosti srpskom narodu. Tijekom 19. stoljeća dolazi do porasta srpskog nacionalizma. Posebice se ističu djela Vuka Stefanovića Karadžića (*Kovčević za istoriju jezika i običaje Srba sva tri zakona*), Ilije Garašanina (*Načertanije*) Dimitrija Davidovića (*Istorija naroda srpskog*) i drugih koji u svom sadržaju navode hrvatske zemlje kao srpske uključujući prostor Virovitičko-podravske županije. Nakon Prvog svjetskog rata i formiranja kratkotrajne Države Slovenaca, Hrvata i Srba, a potom Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (koja naposljetku postaje Kraljevina Jugoslavija), na područje Virovitičko-podravske županije planski su naseljavani srpski kolonisti, tzv. solunski dobrovoljci čime se nastojala promijeniti nacionalna struktura stanovništva. Tako će, primjerice, broj pravoslavnih stanovnika na području virovitičkog kotara porasti s 4714 na više od 10 000 stanovnika, dok je broj rimokatoličkog stanovništva porastao s 34 775 na 38 462. Godine 1936. bit će izrađena karta *Srpsko-hrvatska etnička područja* koja je prikazivala etničku granicu srpskog naroda u Jugoslaviji. Osim Sandžaka, Bosne i Hercegovine te Vojvodine, ta je karta obuhvaćala i ogroman dio Hrvatske poput Slavonije, Banije, Korduna, dijelova Gorskog kotara, Like i Dalmacije) Ta etnička granica kretala se od rijeke Drave (sjeverozapadno od Virovitice) do Siska i Karlovca, potom do slovenske granice, a od onda preko Gospića, Ogulina i Karlobaga do Jadranskog mora. Zanimljivo je da su brojna područja imala apsolutnu većinu hrvatskog stanovništva, ali su ipak bila ubrojena. Kao odgovor na to pitanje, tvorci ove karte su naveli kako je stanovništvo zapravo srpsko, ali su bili pokatoličeni za vrijeme vladavine Marije Terezije. Velikosrpske ideje unutar Kraljevine Jugoslavije nastojali su ostvariti brojni političari, a jedan od primjera bilo je osnivanje udruženja „Krajina“ 1939. godine koja će svoja nastojanja pokušati ostvariti krajem tog stoljeća. Drugi svjetski rat igrat će ulogu u povećanju animoziteta između Hrvata i Srba zbog brojnih zločina počinjenih od strane ustaša i četnika, ali i partizana (posebice na kraju rata kada brojni četnici prelaze u partizane i pod novom krinkom vrše osvetu prema Hrvatima). Tako se navodi broj od 3264 hrvatskih žrtava (popis je nepotpun) na području Virovitičko-podravske županije. Godine 1990. dolazi do pojave novina *Velika Srbija* koje izdaje četnički pokret, a iduće se godine osniva i Srpska radikalna stranka koja najdirektnije zagovara ostvarenje plana Velike Srbije u čijem sastavu bi se našlo i područje Virovitičko-podravske županije.⁶

⁶ Zdravko Dizdar, "Virovitica u planovima velikosrpske politike tijekom 19. i 20. stoljeća: od ideje do pokušaja provedbe", *Scrinia Slavonica* 7 (2007), br. 1: 264-302.

- dvorac, kuća
- jelašnica, korčulski kulo
- turističko ured, info centar
- muzej, galerija
- vidikovac
- vinogorje
- geološka parkovišta
- park, spomenik prirode
- kašal sto
- sportski stadion
- brojni stički vjaza
- kružnica
- cesta
- pruga
- državna cesta

VIROVITIČKO-PODRAVSKA
ŽUPANIJA

Regijska jedinica: 20171 04.000
Novčani iznos: 2.024.000
Novčani 100

Karta izrađila:
Statistički zavod RH, Reg. jedinica
za statistiku i informacijske
tehnološke usluge
Virovitičko-podravski županije
Grafička izradila: Orsita Bader

Prilog 1.

Položaj Virovitičko-podravske županije.

3. Stanje u Jugoslaviji krajem 80-ih i početkom 90-ih godina.

U svibnju 1980. godine će umrijeti Josip Broz Tito, partijski i politički čelnik Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ), a ujedno i zapovjednik Jugoslavenske narodne armije (JNA). On je bio jedan od tri integrativna čimbenika opstojanja Jugoslavije, a ostala dva, Savez komunista Jugoslavije (SKJ/Partija) i JNA su izgubila ta obilježja. Naime, Partija se raspala na republičke saveze, a JNA se polako priklanjala Srbiji. Prvi znaci mogućeg raspada Jugoslavije dolaze još u drugoj polovici 70-ih godina u vidu ekonomske krize koja se ogledala u velikoj nezaposlenosti i zaduživanju (vanjski dug se 1983. godine povećao na 20 milijardi i 501 milijun dolara čineći Jugoslaviju jednom od najzaduženijih zemalja svijeta), a tu je i albanska kriza na Kosovu 1981. godine. Tu će krizu srpske vlasti pokušati prikazati kao genocid nad Srbima na Kosovu, okupljajući Srbe svih jugoslavenskih zemalja pod ideju kako se Srbija nalazi u neravnopravnom položaju u odnosu na druge republike. Već se tada moglo naslutjeti što će se slijediti za nekoliko godina, posebno nakon Memoranduma SANU (*Srpske akademije nauka i umetnosti*) 1986. godine. U tom dokumentu pronalazimo kritiku jugoslavenskog društva i Partije, ali i to da je upravo Srbija najveća žrtva Jugoslavije jer ona jedina „nema svoju državu“, a da Srbi, izuzev za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske, nikad nisu bili toliko diskriminirani. Također, srpsko vodstvo držalo je Ustav iz 1974. godine (gdje se navodi kako narodi imaju pravo na samoopredjeljenje do odcjepljenja) krivcem za novonastale krize. Kako bi vodstvo svoje ideje prenijeli običnom puku, organizirali su „mitinge istine“ ili „događanja naroda“ koji su započeli tijekom 1986. godine. Upravo tada na scenu stupa Slobodan Milošević. Bio je predsjednik Saveza komunista Srbije, a zahvaljujući najpoznatijem mitingu, koji se 24. travnja 1987. godine održao na Kosovu Polju, dolazi do njegovog munjevitog uspona. Tako će postati najmoćniji političar Srbije. U listopadu 1988. godine Milošević ruši čelništvo Vojvodine, 1989. godine čelništvo Crne Gore, a iste godine i ono na Kosovu. Tako je Milošević u Predsjedništvu SFRJ osigurao četiri glasa.⁷ Sam Milošević je 1989. godine postao predsjednikom Predsjedništva Savezne Republike Srbije, iduće godine na vlast u Srbiji dolazi Socijalistička partija Srbije na čelu s Miloševićem.⁸

Prvi narod tj. republika koja je prepoznala Miloševićevu velikosrpsku politiku bila je Slovenija. Godine 1987. objavljen je novi broj ljubljanskog lista *Nova revija* koji se bavio temom

⁷ Davor Marijan, *Domovinski rat*, (Zagreb: Despot Infinitus; Hrvatski institut za povijest, 2016), 17-19.

⁸ Ivan Samardžija, *Operacija Otkos-10*, (Zagreb: Despot infinitus, 2019), 21.

slovenskog nacionalnog programa. Smatralo se kako je čista neovisnost neizbježna jer nova modernizacija Jugoslavije jednostavno nije moguća. Tako će Srbija i Slovenija prve osporiti Jugoslaviju, iako valja imati na umu kako su Slovenci osporavali individualno (krivca za svoj položaj nisu gledali u drugim narodima već u karakteru sustava) dok su Srbi osporavali institucionalno. Tako je počelo slovensko proljeće, a krajem 1989. godine Slovenija proglašava ustavne amandmane kojima označava prelazak s planskog na tržišno gospodarstvo i partijskog sustava u višestranačku demokraciju. Također, komunizam je i u ostatku svijeta doživio svoj konačni krah pa je i to otvorilo prostor demokratskim idejama.⁹

⁹ Marijan, *Domovinski rat*, 19.

4. Stanje u Hrvatskoj prije rata

20. siječnja 1990. godine sazvan je 14. (izvanredni) kongres Saveza komunista Jugoslavije koji je ujedno i označio njegov kraj. Naime, kongres je prvo napustila slovensko, a potom hrvatsko i makedonsko izaslanstvo. Tijekom 1990. godine, kao i 1989. godine, osnivale su se političke stranke u Hrvatskoj, a najvažnija će postati Hrvatska demokratska zajednica – HDZ koja je osnovana 17. lipnja 1989. godine¹⁰, a koja je prema nekim suvremenicima, bila *dijapazon tendencija od lijevog populističkog kolektivizma do konzervativne desnice. Ima tu i demokršćana i liberala, nacionalkomunista i integralnih nacionalista, socijalista i torijevaca, katolika i lacista.*¹¹ Prvi krug višestranačkih izbora održan je 22. i 23. travnja, a drugi krug je održan 6. i 7. svibnja 1990. godine. U oba kruga, na razini cijele države, pobjedu je odnijela upravo Hrvatska demokratska zajednica predvođena dr. Franjom Tuđmanom. HDZ je tada u Saboru dobio 205 zastupničkih mjesta, dok je drugoplasirani Savez komunista Hrvatske – Stranka demokratskih promjena dobila 73 mjesta. Srpanj 1990. godine označava amandmane na Ustav Socijalističke Republike Hrvatske koji je sustav „očistio“ od socijalističkog nazivlja i terminologije. Od 30. srpnja 1990. godine Tuđman obnaša ulogu predsjednika Republike, dok je predsjednik Vlade bio Stjepan Mesić kojeg će u kolovozu zamijeniti Josip Manolić. Iako su imali parlamentarnu većinu, vlade Stjepana Mesića i Josipa Manolića ipak nisu jednostranačke jer određeni ministri nisu bili članovi HDZ-a. To će se promijeniti tek u kolovozu iduće godine kada će biti izabrana nova Vlada demokratskog jedinstva pod vodstvom Franje Gregurića.¹²

U prosincu također dolazi do novih promjena ustava. Prema tom ustavu, Hrvatska je definirana kao „*nacionalna država hrvatskog naroda i država pripadnika inih naroda i manjina, koji su njezini državljani: Srbi, Slovenci...*“ koji jamči ravnopravnost Hrvata i manjina u skladu s demokratskim normama Organizacije ujedinjenih naroda. Taj se Ustav razlikovao od Ustava iz 1974. godine gdje je Hrvatska bila definirana kao država hrvatskog, ali i srpskog naroda u njoj, a to je sada bilo izostavljeno što se moglo različito pravno protumačiti. Istim tim ustavom ozakonjeno je stajalište da je suverenitet Republike neotuđiv te da ona ostaje SFRJ do novog sporazuma s republikama koje čine SFRJ ili dok Sabor RH ne odluči drugačije. 21. veljače 1991. godine hrvatski Sabor usvaja Rezoluciju o prihvaćanju postupka za razdruživanje SFRJ i o mogućem udruživanju u savez suverenih država. Taj bi savez mogle činiti samo one

¹⁰ Samardžija, *Operacija Otkos-10*, 21.

¹¹ Marijan, *Domovinski rat*, 19.

¹² Isto 20.

republike koje bi si međusobno priznavale prava tj. status suverenosti i teritorijalnog integriteta. 25. travnja dolazi do potpisivanja odluke o raspisu referendumu čiji je cilj bio dobiti odgovor na pitanja koja su se ticala budućeg ustrojstva Jugoslavije. Prva opcija je bila savez suverenih država na prijedlog Slovenije i Hrvatske dok se druga opcija ticala ostanka u SFRJ kao jedinstvenoj saveznoj državi. U slučaju prve opcije, zajamčena su prava Srba i ostalih manjina u vidu njihove kulturne autonomije i građanskih prava. Isto tako, postavljeno je drugo pitanje u kojem se tražio odgovor jesu li za ostanak Republike Hrvatske u Jugoslaviji kao jedinstvenoj saveznoj državi. Ubrzo nakon toga, 19. svibnja 1991. godine, održan je referendum. Na njega je izašlo 83.56% od upisanog broja glasača, čak 93.24% se izjasnilo za savez suverenih država, a 92.18% je glasovalo protiv ostanka Republike Hrvatske u Jugoslaviji. Ovi rezultati su pokazali želju za promjenom i dali osnovu da se 25. lipnja 1991. godine Republika Hrvatska proglasi neovisnom državom. To se dogodilo i u Sloveniji pa je došlo do sukoba JNA i Slovenaca, a 7. srpnja usvojen je moratorij na odluku o neovisnosti. Nakon isteka moratorija, 8. listopada 1991. Republika Hrvatska raskinula je sve državno-pravne veze s ostalim republikama i pokrajinama koje su tvorile Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju.¹³

Srpsku politiku u Hrvatskoj tih godina obilježila je Srpska demokratska stranka – SDS. Bila je to radikalna, etnonacionalistička srpska stranka koja je osnovna 17. veljače 1990. godine u Kninu. Osnovao ju je šibenski akademik Jovan Rašković, a u tome je imao pomoć Službe državne bezbednosti i njenog čelnika Jovice Stanišića.¹⁴ Tom skupu prisustvovalo je oko 7000 ljudi. Pričalo se o mogućnosti stvaranja novog teritorijalnog ustrojstva unutar Hrvatske koje je naseljeno srpskim stanovništvom, a stranka je trebala biti *nacionalni štit i duhovni mač* hrvatskih Srba. Stranka je registrirana 6. ožujka iste godine, a potom se postepeno širi na okolne gradove, napose na području Dalmacije tj. Dalmatinske zagore i Like. 11. svibnja 1990. godine Rašković se sastaje s Franjom Tuđman te nakon razgovora izjavljuje kako je suverenitet hrvatskog naroda i države činjenica, kao što je činjenica i suverenitet Srba unutar Hrvatske. Od samog osnutka SDS-a dolazilo je do brojnih incidenata između Hrvata i Srba što je uvijek pojačavalo tenzije.¹⁵

¹³ Marijan, *Domovinski rat*, 20-21.

¹⁴ Miljenko Brekalo, „Pravni aspekti imenovanja povjerenika Vlade Republike Hrvatske u općini Podravska Slatina“, *Hum : časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru* 14 (2019), br. 21: 110-129.

¹⁵ Domagoj Knežević. "Srpska demokratska stranka", *Časopis za suvremenu povijest* 43 (2011), br. 1: 9-23

5. Početak srpske pobune u Hrvatskoj i Virovitičko-podravskoj županiji

Prvi višestranački izbori 1990. godine označili su i početak razoružavanja Teritorijalne obrane Hrvatske. Naoružanje je brojalo oko 200 000 pušaka i strojica, 1 400 minobacača, 10 000 ručnih bacača, 1 000 topova, 8 000 topova protuzračne obrane, 500 raketnih protuoklopnih sredstava, 200 raketnih protuzračnih sustava, 250 000 protutenkovskih mina, 200 000 ručnih bombi i 30 tona eksploziva i pribora (kupljenih od novca hrvatskog gospodarstva) što je imalo velik utjecaj na borbenu spremnost hrvatske vojske i policije.¹⁶ Kriza u Hrvatskoj započinje već u ljeto 1990. godine u Kninu. Pobunjeni Srbi su namjeravali oteti naoružanje iz lokalnih policijskih postaja što im je i uspijevalo u nekim mjestima, a organizirale su i brojne barikade te dnevne i noćne straže. Reakcija hrvatske vlasti je bila slanje snaga specijalne policije koje su trebale stati na kraju pobuni, ali u tome ih je spriječila JNA koja se time, praktički i prije izbijanja rata, stavila na stranu pobunjenih Srba.¹⁷ Kao jedan od najvećih problema za Hrvatsku bio je zasigurno nacionalni sastav policije jer su u njoj dominirali Srbi, posebice na višim pozicijama (na razini cijele države). Kako bi si osigurala vjernu policiju, za koju se neće morati bojati hoće li prijeći na stranu neprijatelja, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske u ljeto raspisuje natječaj za 1 700 kandidata koji su trebali proći policijsku izobrazbu, a koja će poslužiti u budućim akcijama.

Već od jeseni 1990. godine možemo pronaći i znakove pobune u samoj blizini Virovitičko-podravске županije. Naime, u Grubišnom Polju (Bjelovarsko-bilogorska županija, 22 kilometra zračne linije od Virovitice) se osniva ogranak SDS-a već u lipnju 1990. godine, a u jesen susrećemo prve barikade i straže na relaciji Grubišno Polje – Virovitica.¹⁸ U Slatini je 2. listopada 1990. napadnuta policijska postaja od strane pobunjenih Srba s ciljem da se otuđi naoružanje, ali je taj napad uspješno odbijen. Pobunjenici su uvidjeli da su se Hrvati tj. branitelji organizirali te su se povukli u brdska područja i prekinuli komunikaciju, iako je jedan dio njih nastavio djelovati na svojim (visokopozicioniranim) mjestima u upravi i vojsci. Već u proljeće 1991. godine pobunjeni Srbi organiziraju lokalne naoružane jedinice koji su bili obučavani za vojno-terorističko djelovanje u vojnom logoru „Lager Sekulinci“ kod Sekulinaca. U lipnju iste godine na širem području zapadne Slavonije (općinama Daruvar, Grubišno Polje, Pakrac,

¹⁶ Pelikan, Gazda, *Spomenar hrvatskim žrtvama*, 237

¹⁷ Škvorc, „Zapadna Slavonija“, 118-119.

¹⁸ Samardžija, *Operacija Otkos-10*, 27-28.

Virovitica, Slatina, Orahovica, i Požega) stvorena je, u organizaciji JNA i SDS-a, XII. slavonska udarna brigada koju su činili lokalnih Srba, a bila je predvođena časnicima tj. oficirima JNA.¹⁹

Stanje u zapadnoj Slavoniji pogoršalo se 12. kolovoza 1991. godine kada Srbi osnivaju Srpsku autonomnu oblast (SAO) Zapadnu Slavoniju i priključuju je SAO Krajini. Srpsko stanovništvo planirano se povuklo na Psunj. Srpski pobunjenici će na prometnice postaviti već spomenute barikade, minirati dalekovode, a 24. kolovoza 1991. godine presjecaju autocestu kod Vrbovljana, a šest dana nakon toga i željezničku prugu Zagreb – Beograd kod Okučana.²⁰ Iste se godine osniva i policija SAO Krajine sa sjedištem u Bijeloj i ispostavi u Đulovcu. Zadaća i cilj tih paravojnih formacija bilo je unošenje nemira, maltretiranje, protjerivanje i pljačka nesrpskog stanovništva, rušenje hrvatskog državnog poretka, a kasnije i *uklanjanje* onih koji se nisu slagali s njihovim idejama. Na području Osijeka, Našica, Orahovice i Slatine djelovala je i V. partizanska brigada JNA u koju su, na poziv lokalnih pobunjenika, pristigli dobrovoljci tj. četnici iz Srbije poput *Belih orlova* te dijelova terorističke skupine *Srpski pokret obnove iz Čačka*.²¹

¹⁹ Pelikan, Gazda, *Spomenar*, 240.

²⁰ Škvorc „Zapadna Slavonija“, 120.

²¹ Pelikan, Gazda, *Spomenar*, 240.

6. Domovinski rat na području općine Orahovica, Podravska Slatina i Virovitica

6.1 Općina Orahovica

Kako se nakon višestranačkih izbora počelo oduzimati naoružanje Teritorijalne obrane Hrvatske, isto se je dogodilo i u Orahovici gdje je 13. svibnja 1990. godine, pod zaštitom JNA, oružje prebačeno u vojarnu u Našicama. Nakon spomenutih nemira i napada na hrvatsko stanovništvo diljem Hrvatske, u Orahovici dolazi do preustroja policije. Cilj je bio popuniti policijske snage onim pripadnicima koji bi branili suverenitet i teritorijalnu cjelovitost Republike Hrvatske pa se u Orahovici osnivaju policijski ešalon „A“ i „B“ s oko 100 policajaca.²² To se je dogodilo 5. listopada 1990. godine, a 25. listopada će preuzeti prvu količinu oružja potrebnu za obranu grada i okolice.²³ Ti će odredi, uz kasniju formaciju Zbora narodne garde, spriječiti širenje srpske pobune koja je svoja uporišta imala u mjestima: G. Pištana, Kokočak, Pušina, Slatinski Drenovac, Prekoračani i Krasković. Satnije ZNG – MUP-a Orahovica ustrojene su 13. lipnja 1991. godine na Merkuru u Orahovici. Tijekom kolovoza ustrojene su štabovi MZ na području općine Orahovica (koju su tada činila mjesta Crnac, Čačinci, Zdenci i Orahovica) s ciljem pripremanja na očekivane srpske napade.²⁴ 11. kolovoza 1991. godine u mjestu Pušina srpski pobunjenici u zasjedi ubijaju jednog, a ranjavaju dva pripadnika MUP-a. Taj događaj je prvi dan ratnih zbivanja na području tadašnje općine Orahovica. Zanimljivo je da su pronađeni dokumenti ukazivali na *prvoborce* iz orahovačkog kraja već tri mjeseca prije ovog napada, točnije, 1. svibnja 1991. godine, dok je većina pobunjenika stupila u oružane postrojbe od 7. do 10. kolovoza.²⁵ Oružani napadi rezultirali su stvaranjem Teritorijalne obrane općine Orahovica kroz pričuvni sastav ZNG-a, a nju je činilo oko 660 vojnika u 6 satnija pod zapovjedništvom Živka Mijića. Satnije su raspoređene na strateškim mjestima i bile su naoružane lakim pješачkim naoružanjem. Tek će se zauzimanjem vojarnje u Našicama 21. rujna 1991. godine kvaliteta naoružanja popraviti. U međuvremenu, Srbi su izvršili napad na Četekovac (gdje se dogodio masakr), granatiraju kamenolom Radlovac

²² Pelikan, Gazda, *Spomenar*, 259-260.

²³ Petar Žarković, „Prva ratna iskustva, prve žrtve“, u: *Pismo ratniku, knjiga sjećanja na poginule branitelje u Domovinskom ratu slatinskoga i orahovačkog područja*, prir. Petar Živković (Slatina: Udruga roditelja pogunilih branitelja Domovinskog rata Slatina, 2000), 25.

²⁴ Pelikan, Gazda, *Spomenar*, 259-260.

²⁵ Žarković, „Prva ratna iskustva, prve žrtve“, 26 – 30.

i Hercegovac te kod Gornje Pištane u zasjedi čekaju postrojbe MUP-a i ZNG-a (nije bilo žrtava). Prema zapovijedi zapovjedništva obrambenih snaga istočne Slavonije i Baranje za područje općina Valpovo, Orahovica, Našice i Donji Miholjac određuje se zajedničko zapovjedništvo 107. brigade sa sjedištem u Valpovu. Kasnije dolazi do nastanka 132. brigade HV u Našicama u čiji sastav ulazi 2. bojna 107. brigade 4/63 bataljuna Orahovica. Novoformirana 2. bojna vrši napad 11. 11. 1991. godine četničko uporište Kokoćak, a oni kao odmazdu granatiraju Orahovicu, D. Pištanu i vlak između Zdenaca i Feričanaca što je prouzrokovalo značajnu materijalnu štetu. 5. 12. 1991. godine napad na Kokoćak i D. Pištanu je ponovljen, ali nisu uspjeli zauzeti ta mjesta. Zajedničkom akcijom svih snaga od istočne do zapadne Slavonije 14./15. 12. 1991. godine započeo je novi napad na Kokoćak, Pušinu, Drenovac i Krasković, a 2. orahovačka bojna uspijeva osloboditi navedena područja.²⁶

6.2 Općina Podravska Slatina

Poslije višestranačkih izbora u travnju i svibnju 1990. godine, u Podravskoj Slatini je ustrojena Općinska skupština. Predsjednik skupštine postao je član SKH-SDP Rade Gajić, a potpredsjednik član HDZ-a Zlatko Milošević. Rad Općinske skupštine bio je otežan jer su Srbi u slatinskoj skupštini imali većinu. Zbog usporavanja i blokiranja rada Skupštine, Vlada Republike Hrvatske 24. 7. 1991. godine postavila je Antu Šimaru za povjerenika Vlade.²⁷ (iako u niti jednoj općini Virovitičko-podravske županije, kao ni na području zapadne Slavonije, postotak srpskog stanovništva nije prelazio 50%, slatinska općina imala je drugi najveći udio srpskog stanovništva: Pakrac 46.4%, Slatina 35.9%, Daruvar 33.5%).²⁸

Tijekom prve polovice 1991. godine pobunjeni Srbi postavili su barikade u selima Petrovac i Španat koja su bila većinski naseljena srpskim stanovništvom. Tijekom lipnja i srpnja 1991. godine u Slatini i mjestima s pretežito hrvatskim stanovništvom dolazi do osnivanja dragovoljačkih odreda koji su bili pretežito naoružani lovačkim naoružanjem. Njihova osnovna zadaća bilo je osiguravanje važnih strateških i gospodarskih objekata te osiguranje prilaza gradu

²⁶ Pelikan, Gazda: *Spomenar*, 259-260.

²⁷ Dragutin Pelikan, „Domovinski rat“, u *Slatina 1297-1997*, ur. Ive Mažuran, Željko Tomičić (Zagreb: Poglavarstvo grada Slatine; Institut za arheologiju Zagreb, 1999), 338.

²⁸ Škvorc „Zapadna Slavonija“, 118.

(što su radili u suradnji s pričuvnim sastavom policije). Dragovoljački odredi će krajem srpnja prerasti u Zbor narode garde, a zanimljivo je to da je njihovo prvo naoružanje činilo 7 thompsona, četiri MGV-a, tri automatske i desetak lovačkih pušaka.²⁹ U kolovozu 1991. godine u Voćinu se osniva 1. bataljun u sastavu XII. slavonske udarne brigade (po uzoru na onu iz Drugog svjetskog rata), a koju su činili stanovnici sela: Pušina, Krasković, Slatinski Drenovac, Đuričići, Gornji Meljani, Sekulinci, Dobrići, Kometnik, Voćin, Macute, Bokane, Čeralije, Rijenci, Smude, Kuzma, Lisićine i Hum te veći broj Srba s područja Općine Slatina koji su prebjegli na područja pod kontrolom pobunjenika iz mjesta: Slatina, Španat, Aleksandrovac, Medinci, Mikleuš i Petrovac. Zapovjedni kadar je popunjen iz djelatnog kadra JA.³⁰ Dana 4. kolovoza 1991. godine dio pripadnika Papučkog odreda, uz pomoć JNA koja se nalazila okružena u slatinskoj vojarni, otvara vatru i vrši napad na Policijsku postaju Slatina. Napad je odbijen, ali uz teško ranjavanje jednog pričuvnog policajca i velike materijalne štete. Sukladno zapovijedi Ministarstva obrane 5. kolovoza 1991. u Slatini se osniva 64. samostalni bataljun ZNG-a na čelu s ratnim zapovjednikom Ivanom Roštašem. Broj dragovoljaca se stalno povećavao, ali je naoružavanje istih bio stalan problem, iako se nešto oružja dobilo iz vojarni iz Zagreba. Tijekom istog mjeseca u pomoć 64. bataljunu dolaze postrojbe iz Virovitice, Orahovice, Valpova te Bjelovara. Tijekom kolovoza i rujna vođena je obuka pristiglih dragovoljaca, a bataljun dobiva dva topa B1 76 mm i tri minobacača 120 mm i još nešto naoružanja i streljiva. Informacije o neprijateljskim položajima dobivala su se izviđanjem, ali i prikupljanjem informacija od protjeranih Hrvata. 18. kolovoza prekinuta je sva komunikacija iz Voćina i okolice prema Slatini. Dana 4. rujna uslijedio je minobacački, a potom i pješački napad na sela Balinci, Čojlug i Četekovac. Postrojbe ZNG-a krenule su u pomoć, ali su dočekani teško paljbom te su se morali povući (pri čemu su ranjena dva policajca). Istovremeno je započeo minobacački napad na Mikleuš. Nakon što su se hrvatske snage regrupirale i ušle u spomenuta sela naišli su na 24 izmasakrirane osobe, od čega 22 civilne. Iako tužan događaj, pokolj u tim selima rezultirao je masovnijem odazivu za obranu svojih domova i novostvorene države. Tada se odlučilo na blokiranje karaula i slatinske vojarnje, čija je potpuna blokada izvršena 6. 9. 1991. Predaju 16. rujna izvršila su tri oficira i 32 vojnika. Valja napomenuti kako je slatinska vojarna prva oslobođena vojarna na području od Koprivnice do Osijeka. Istog dana su se predale i karaule u mjestima Kapinci i Noskovci. Predajom vojarnje zarobljeno je 2000 komada pješačkog naoružanja, 10 bestrajnih topova, nekoliko maljutki, dvadesetak minobacača 60 i 82 mm, 16 vozila marke TAM, dva BOV-a (borbeno oklopno vozilo), više od

²⁹ Žarković, „Prva ratna iskustva, prve žrtve“, 16-17.

³⁰ Pelikan, „Domovinski rat“, 341.

1000 bombi M-75 i više od 250 mina, dok je jedan dio oružja na karaulama bačen u Dravu. Nakon saznanja o predaji vojarne, pobunjeni Srbi su započeli minobacački napad na Slatinu, a pješaćki na Ivanbrijeg i Golenić koji je odbijen. Predaja vojarne i obrana od dosadašnjih napada pobunjenih Srba bilo je od velikog značaja jer je slatinskom općinom prolazila jedina željeznička pruga i cestovna prometnica između istočne Slavonije i ostatka Hrvatske. Poslije 21. rujna dragovoljci s područja Općine Slatina zauzimaju obrambeni položaj na liniji Čojlug – Četekovac – Rakitovac – Stublovac – Mokro brdo – Ivanbrijeg – Golenić – Lukavac – Hum Varoš – Mačkovac. U noći 1. i 2. listopada pripadnici pobunjeničke postrojbe za specijalne namjene pod vodstvom Bore Lukića vrše diverziju na pruži kod Aleksandrovca, a 5. listopada pobunjenici otvaraju vatru iz Čeralija na pripadnike ZNG-a kod Mokrog brda gdje ubijaju jednog, ranjavaju dvojicu te zarobljavaju dvojicu. Pobunjeničke snage su imale dvoje ranjenih i jednog zarobljenog. Od 5. listopada do 7. studenog zrakoplovi Jugoslavenske narodne armije učestalo granatiraju Slatinu, a u jednom napadu granatiraju srednju školu pri čemu će poginuti dva pripadnika ZNG-a. 17. listopada dolazi do minobacačkog napada na Mikleuš pri čemu pogiba jedan pripadnik ZNG-a, a jedan je teže ranjen.³¹

U drugoj polovici listopada zaključeno je da je potrebna veća vojna postrojba od bataljuna, pa se tako 28. listopada 1991. osniva 136. brigada Hrvatske vojske čiji je zapovjednik postao Josip Černi, a njegov zamjenik Ladislav Bognar, dotadašnji zapovjednik grada. Uskoro se osnivaju podstožerne postrojbe brigade, kao i drugog i trećeg bataljuna pod zapovjedništvom Martina Starčevića i Kazimira Libla čije se snage raspoređuju na bojišnicu dužu od 20 km.³² Pod zapovijedanjem Obrambene zone (OZ) Bjelovar dolazi do formiranja operativnih grupa koje objedinjuju i združuju postrojbe HV-a na zapadnoslavonskom bojištu, s ciljem oslobađanja papučko-bilogorsko-psunjskog područja. Dana 20. studenog 1991. godine načelnik Glavnog stožera Hrvatske vojske Anton Tus izdaje zapovijed Zapovjedništvu Operativne zone Bjelovar da krene u čišćenje slavonskih planina od srpskih snaga. Ta operacija, koja će započeti 28. studenog 1991. godine, poznata je kao Papuk-91.³³ U sastavu Operativne grupe (OG) Virovitica, sa zapovijedanjem iz Slatine, 136. brigada uz pomoć 2. bojne 132. brigade iz Orahovice, protudiverzantske čete iz Bjelovara, mješovitim inženjerskim vodom iz Čakovca i zrakoplovnim vodom iz Osijeka razbija i oslobađa srpska uporišta na brdskom prostoru kod Kraskovića, Balinaca, Čeralija i Huma. 14./15. prosinca 1991. godine 136. brigada kreće u

³¹ Ivan Roštaš, „64. samostalni bataljun Zbora narodne garde“ u *Pismo ratniku*, 17-21.

³² Josip Černi, „Slatinska 136. brigada Hrvatske vojske“ u *Pismo ratniku*, 10-12

³³ Natko Martinić Jerčić, "Operacija Papuk-91. (oslobađanje šireg papučkog područja u jesen i zimu 1991./1992. godine)", *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru* (2014), br. 8: 48.

napad te oslobađa Voćin, središte srpske pobune u slatinskoj općini. Ulaskom u Voćin, hrvatski vojnici pronalaze 45 ubijenih civila, velik broj zapaljenih kuća i imovine i do temelja razrušenu srednjovjekovnu crkvu Majke Božje Voćinske. Idućeg dana nastavlja svoj prodor prema Zvečevu – lageru Sekulinci i Rijenačkom gorju te se na Zvečevu 17. prosinca formira izdvojeno zapovjedno mjesto brigade. U razdoblju od 18. do 25. prosinca vrše se borbena djelovanja tj. oslobađanje sela na teško prohodnom masivu Ravna gora u smjeru pobunjeničkog uporišta Bučje. 136. brigada 26. prosinca, uz suradnju s požeškom 123. brigadom oslobađa Bučje, Kamensko i Mijače gdje se susreću s pripadnicima virovitičke 127. brigade.³⁴ U razdoblju od 18. kolovoza do 12. prosinca grad Slatina napadnut je teškim i automatskim oružjem 13 puta s 410 granata, Četekovac i Čojlug su napadnuti 12 puta s 296 granata, Mikleuš je napadnut 9 puta s 250 granata, Mačkovac 8 puta s 241 granatom, Radosavci 3 puta s 47 granata, Ivanbrijeg 4 puta sa 110 granata i Golenić 4 puta sa 150 granata. Nakon uspješne zadaće zauzimanja Bučja, Kamenskog i Mijače, 136. brigada vraća se u Slatinu. Srbo-četnička pobuna je prestala postojati na tom području te se građani polagano vraćaju normalnijem životu bez straha od neposredne opasnosti. Ipak, ratni put 136. brigade HV-a ne staju tu, već se nastavlja u I. operativnoj zoni Osijek. Brigada se razmješta u naseljima Harkanovci-Vučkovac-Jelisavac kao pričuva. Brigada tamo ostaje do kraja veljače 1992. godine kada preuzima bojišnicu na rijeci Dravi – od sela Nard do ušća Karašice u Dravu, po dubini do Petrijevacu i Bizovcu gdje uspješno obavlja svoju obrambenu zadaću te se poslije travnja seli na vinkovačko ratište. Tamo je, u Borincima, zamijenila jedan bataljun 3. gardijske brigade, popularnih „Kuna“. Brigada i tu zadaću obavlja uspješno, a krajem lipnja 1992. godine dolazi do postupne demobilizacije iste u svrhu oživljavanja slatinskog gospodarstva. Josip Černi dobit će premještaj u OZ Osijek, a njegovo će mjesto preuzeti pukovnik Radenko Pavić koji će biti na čelu brigade sve do njene potpune demobilizacije krajem kolovoza iste godine. 28 pripadnika 136. brigade poginulo je, njih 153 su postali invalidima Domovinskog rata, a 15 stanovnika Općine Slatina poginulo je u drugim postrojbama HV-a³⁵. Nažalost, slatinska općina broji i najviše civilnih žrtava u Virovitičko-podravskoj županiji: 51 civilnu žrtvu³⁶, odnosno oko 70³⁷ civila od kojih su većina izmasakrirana u pokoljima u Četekovcu, Čojlugu i Balincima te Humu i Voćinu.

³⁴ Josip Černi, „Slatinska 136. brigada“ 13-15.

³⁵ Pelikan, „Domovinski rat“, 346

³⁶ Gazda, Pelikan, *Spomenar*, 266; 269.

³⁷ Pelikan, „Domovinski rat“, 342-346.

6.3 Općina Virovitica

Hrvatska demokratska zajednica pobijedila je, kao i u većini Hrvatske, u Virovitici na prvim višestranačkim izborima. Kako bi bili spremni odgovoriti na agresivne postupke srpskog stanovništva i političara u Hrvatskoj, kao i onih u Srbiji, u kolovozu 1990. godine politički i općinski vrh virovitičke općine odlazi u Zagreb kako bi dogovorio dopremanje oružja za dragovoljce domoljube. Tim se činom u Suhopolje dopremilo oko 200 komada kalašnjikova s jednim borbenim kompletom strjeljiva. Dopremanje oružja podiglo je moral onima koji su željeli demokratske promjene za svoju Hrvatsku, ali i stvorilo povoljniji odnos prema pobunjenim Srbima koji su bili sustavno naoružavani od strane JNA. Dobiveno oružje podijeljeno je dragovoljcima koj su se potom počeli organizirati u vojne postrojbe, a njima se priključio i određen broj dragovoljaca s osobnim oružjem (što s lovačkim, što s oružjem nabavljeno na „crno“). Tako je nastao dragovoljački bataljun koji je od strane Kontraobavještajne službe (KOS) JNA bio okvalificiran kao paravojni bataljun HDZ-a. Obrana virovitičke općine bila je organizirana na cijelom područje općine u dva prstena. Naime, prvi se prsten obrane nalazio na vanjskim prilazima općine kako bi se spriječio potencijalan ulazak neprijateljskih snaga u istu. Drugi se prsten odnosio na obrambeni prsten unutar same Virovitice s ciljem sprječavanja izlaska postrojbi JNA iz virovitičke vojarne i spajanja snaga s neprijateljem. Krajem listopada iste godine u Viroviticu je dovezeno još oko 200 kalašnjikova, ali i veća količina streljiva, ručnih bacača i protutenkovskih mina. U suradnji sa susjednim općinama, 50 pušaka se predalo u Slatinu, a 25 pušaka odlazi u Grubišno Polje. S vremenom, broj pripadnika bataljuna narastao je na oko 650 pripadnika, a njeni pripadnici, organizirani u satnije, bili su raspoređeni na sljedećim mjestima – zapovjedništvo i dvije satnije u Virovitici te po jedna satnija u naseljima (i mjestima koji gravitiraju tim mjestima): Milanovac, Lukač, Špišić Bukovica, Gradina i Suhopolje. S noći 21. na 22. siječnja 1991. godine dolazi zapovijed od tadašnjeg ministra obrane RH Martina Špegelja za opkoljavanje virovitičke vojarne radi bojazni da će JNA pokušati srušiti novoizabranu hrvatsku vlast. Vojarna je u prvom redu trebala biti opkoljena, a onda i zauzeta. Ipak, stalo se samo na opkoljavanju, a kasnije je došla i zapovijed da se dragovoljci povuku. Zbog tog događaja, iz Beograda je upućen general Aleksandar Vasiljević sa skupinom agenata KOS-a kako bi ga istražili i uhitili odgovorne.³⁸ Dana 25. 1. dolazi do uhićenja tzv. Virovitičke skupine – predsjednika Izvršnog vijeća Skupštine općine Virovitice Antuna Habijanca, predsjednika općinskog odbora HDZ-a Đure

³⁸ Pelikan, Gazda, *Spomenar*, 262-263.

Dečaka (predvodio dragovoljce u opkoljavanju vojarne), a nekoliko dana kasnije i Vinka Belobrka, Franje Kovača, Vladimira Šabarića te Josipa Kovača zbog optužbe za organiziranje i pripremanje oružane pobune, napada na karaule i vojarne te naoružavanje paravojskih postrojbi.³⁹ Planiralo se uhititi i tadašnjeg Ministra obrane Republike Hrvatske Martina Špegelja iako do toga nije došlo. Optuženici su osuđeni na tri godine zatvora, ali su do pravomoćne presude pušteni na slobodu, a savezni sud u Beogradu nije nikada dovršio suđenje zbog rata. Zanimljivo je da je suđenje bilo obilježeno prosvjedima Hrvata koji su na njega gledali kao namontirani proces.⁴⁰ Početkom svibnja 1991. godine virovitička policija dobiva dojavu o oštećenju pruzi između sela Pepelane i Pčelić koja je navodno bila oštećena eksplozivom. Pri dolasku na mjesto događaja na policajce je otvorena vatra iz pješačkog naoružanja te su se morali povući. Istraga nije pokazala tko je postavio eksploziv na prugu, ali je utvrđeno da su vatru otvorili sami stanovnici Pčelića koji su se, potaknuti glasinama o dolasku Vojislava Šešelja i njegovih pristaša, uplašili te zamijenili policijske službenike srpskim teroristima. 19. svibnja 1991. godine održan je referendum o hrvatskoj neovisnosti gdje se pokazala želja hrvatskog naroda za samostalnom državom, a članovi Virovitičke skupine pušteni su idućeg dana kada im je i priređen masovni doček u Virovitici.⁴¹ Zbog potrebe da se zaštiti hrvatski narod, državno vodstvo osniva oružane snage – prvo će nastati specijalne jedinice MUP-a, a potom i ZNG-a. Tako će u se u Virovitici osnovati 50. samostalni bataljun ZNG-a kojeg su činili oni isti dragovoljci koji su prvi uzeli oružje u ruke u vidu obrane hrvatskog stanovništva od sve većeg srpsko nacionalizma. Bataljun odmah preuzima obrambene zadaće te opkoljava virovitičku vojarnu i pogranične karaule. Prvi zapovjednik će postati Mirko Rukavina, potom Marko Krstanović, a nakon njega i Đuro Dečak. Upravo će 50. samostalni bataljun ZNG-a, uz suradnju sa snagama MUP-a sudjelovati u akciji „Jasenaš“. Toj akciji je bio cilj osloboditi mjesto Jasenaš iz kojeg su vršeni minobacački napadi na Viroviticu i započela je 2. rujna 1991. godine. Akcija je bila uspješna te Jasenaš predstavlja prvo oslobođeno naselje u Republici Hrvatskoj. Nakon toga, 17. rujna, 50. samostalni bataljun zauzima karaule i virovitičku vojarnu pri čemu je poginuo jedan pripadnik tog bataljuna. Dana

³⁹ Pelikan, Gazda, *Spomenar*, 241.

⁴⁰ Borna Marinić, „Uhićenje Virovitičke skupine“, pristup ostvaren 20. srpnja 2020., <http://dogodilose.com/2015/01/25/uhicenje-viroviticke-skupine-25-sijecnja/>

⁴¹ Darjan Godić, „Stanje sigurnosti, javnog reda i mira na područje Općine Virovitica 1991. godine“ u: *Virovitica u Domovinskom ratu. Zbornik radova Domaćeg znanstveno-stručnog skupa s međunarodnim sudjelovanjem: Virovitica u Domovinskom ratu*, ur. Miljenko Brekalo, Dijana Cenger, Anamarija Lukić, Natko Martinić Jerčić, Jakša Raguž (Virovitica: Državni arhiv u Virovitici, 2018), 110-111.

19. rujna, od naoružanja iz oslobođenih vojnih objekata, osnovan je topničko-protuoklopni divizion HV-a, preteča budućeg mješovitog protuoklopnog artiljerijskog divizion (mpoad).⁴²

Dana 2. listopada 1991. godine dolazi do ustrojavanja 127. brigade HV-a. Brigada će uskoro sudjelovati u operacijama "Otkos-10" i "Papuk-91".⁴³ Operacija „Otkos-10“ bila je akcija oslobađanja šireg područja Bilogore čiji je zapovjednik bio pukovnik bio Franjo Kovačević (zapovjednik obrane Grubišnog Polja). Operacija je započela u jutarnjim satima 31. listopada 1991. godine. Uz spomenutu 127. brigadu, u njoj su sudjelovali i 52. i 57. samostalni bataljun, 19. protuoklopni topnički divizion, 24. mješoviti topnički divizion, Izvidnička četa OZ Bjelovar te još nekoliko jedinica s tog područja, sveukupno 2847 ljudi. Napad je slijedio iz pravca Virovitica – Kinkovo – Bogaz – Benička – Nova Pisanica – Veliki Grđevac – Grubišno Polje dok se obrana držala na Grubišno Polje – Ivanovo Selo – Veliki Bastaji – Koreničani. Konačni cilj operacije bio je čišćenje bilogorskog terena odnosno stavljanja u promet prometnicu Virovitica – Lončarica – Grubišno Polje. Pobunjeni Srbi su pružali žestok otpor do 2. studenog kada otpor počinje slabiti, ali su napredovanje hrvatskih snaga usporili zračni napadi JNA po Virovitici i Grubišnom Polju. Osim povlačenja borbenih skupina pobunjenika, s njima se povlačilo i civilno stanovništvo prema Miokovićevu (današnji Đulovac), Zvečevu i Bosni i Hercegovini. Dana 3. studenog hrvatske snage izbijaju 500 metara istočno od prometnice Virovitica – Lončarica – Grubišno Polje čime je operacija „Otkos-10“ uspješno provedena.⁴⁴ Nakon ove operacije, virovitička 127. brigada sudjelovat će i u operaciji "Papuk-91." kojom će se osloboditi papučko područje Virovitičko-podravske županije. Nakon te operacije, 127. brigada dobiva obrambenu zadaću na pakračkom području, a nakon toga dolazi do postupnog razvojačenja brigade. Tako će se ustrojiti taktička grupa TG 127 kao dio 127. brigade koja će biti na jačini bojne s elementima brigade čiji je zapovjednik bio Renato Romić, a kasnije ga zamijenio Mirko Brajčigam. U ljeto 1992. godine TG 127 odlazi s obrambenom zadaćom u Bosansku Posavinu gdje ostaje sve do pada iste krajem 1992. godine. Nakon pada Bosanske Posavine, TG 127 se vraća na područje Voćina s ciljem sprječavanja upada diverzantskih postrojbi neprijatelja što obavlja do proljeća 1994 godine. Nakon toga dolazi do ukidanja TG 127, a dio pripadnika pristupa 81. gardijskoj bojni „Kumovi“. 127. brigada tijekom svog postojanja broji 67 poginulih i 186 ranjenih pripadnika.⁴⁵

⁴² Davor Špoljarić, Kristijan Gostimir, „Organizacijska struktura obrambenih snaga na virovitičkom području u: *Virovitica u Domovinskom ratu*, 40-42.

⁴³ *Isto*, 44-45.

⁴⁴ Marijan, *Domovinski rat*, 117-118.

⁴⁵ Špoljarić, Gostimir, „Organizacijska struktura“, 45-46.

81. gardijska bojna HV-a „Kumovi“ formirana je 14. veljače 1994. godine radi potrebe i mogućnosti za profesionalnom postrojbom – bojnomo, jednoj od 5 takvih u Hrvatskoj. Zapovjednik bojne postao je Renato Romić, a bojna je sudjelovala u Vojno-redarstvenoj operaciji (VRO) „Bljesak“, obrambenom djelovanju u istočnoj Slavoniji, operaciji „Ljeto-95“, VRO „Oluja“ te operaciji „Maestral“. 81. gardijska bojna tijekom borbenih djelovanja imala je 21 poginulih i 169 ranjenih pripadnika. Valja spomenuti kako Virovitica, nakon oslobađanja mjesta Jasenaš, nije bila neposredno ugrožena, ali je kroz 127. brigadu prošlo gotovo 4800 ljudi tj. više od 10% ukupnog stanovnika općine.⁴⁶

⁴⁶ Špoljarić, Gostimir, „Organizacijska struktura“, 51.

7. Operacija “Papuk-91”

Od sredine studenog 1991. godine u Sektoru Virovitica započinje planiranje akcije koja bi, uz suradnju sa 132. i 136. brigadom, oslobodila područje na potezu tj. području Čeralija, Voćina i Miokovićeva, a potom djelovanje i u dubinu prema Zvečevu tj. čišćenje pobunjenih Srba s područja Papuka i Bilogore. U završnoj fazi priprema, 28. studenog, Sektor Virovitica preimenovan je u Operativnu grupu Virovitica s izdvojenim zapovijednim mjestom (IZM) u Slatini (zapovjednik je i dalje ostao Stjepan Slivar). Ta akcija poznata je kao "Papuk-91".

Operacija je započela 28. studenog 1991. godine kada su snage 127. i 136. brigade bez gubitaka, do 17 sati, izašle na potez Removac - Babina Gora – Kravljak - Mala Klisa- Levinovac – Mačkovac – Slana Voda – Lukavac – Ivanbrijeg – Velika Branjevina – Mikleuš. Idući dan izbilo se je na liniju Oblakovac – Orljavac – Lučinci – Oljasi – Kantarovci – baza Papuk – Gornja Pištana – Donja Pištana – Krajna – Humljani – Mikleuš – Potočina – Ivanbrijeg – Lukavac – Hum Varoš – Levinovac – Kravljak – Donje Cjepidlake. 30. studenog dolazi do prvog zastoja – na pravcu Donje Cjepidlake – Kravljak – Mala Klisa – Levinovac 127. brigada nailazi na minirane prometnice i ulazi u okršaje s pobunjenim Srbima. Na njihovom desnom boku bio je 57. samostalni bataljun iz Grubišnog Polja te on nije mogao presjeći prometnicu Veliki Bastaji – Miokovićevo ukoliko 127. brigada ne zauzme Gornje Cjepidlake, a 136. brigada nije krenula u napad. Napad se nije nastavio sve do 5. prosinca, a u međuvremenu pobunjeni Srbi su granatirali Slatinu i poduzeli napad na liniju Četekovac – Balinci – Čeralije koji je odbijen. Također, 2. prosinca na Papuku dolazi do zasjede pobunjenih Srba pri čemu ubijaju 11 vojnika iz 123. brigade i Odreda veze Glavnog stožera HV-a koji su se kretali prema radiorelejnem čvoru. Napad je obnovljen 5. prosinca na (malo širem) području Općine Slatine: Gornja Pištana – Krajna – Balinci – Slatinski Lipovac – Golenić – Lukavac – Slana Voda – Mačkovac – Ogorelice – Kornaš – Kravljak – sjeverno od Gornjih Cjepidlaka pri čemu je otpor pobunjenika postajao sve žešći. Tako su pobunjenici napali položaje 55. i 57. samostalnog bataljuna u Bastajskim Brđanima što je dovelo do pogibije dva i ranjavanja petorice gardista, ali je taj napad u konačnici odbijen.⁴⁷

5. i 6. prosinca 127. brigada napada Donje i Gornje Cjepidlake te Miokovićevo gdje nailazi na žestok otpor. Kako bi probile obrambene linije neprijatelja, brigada je ubacila nekoliko diverzantskih skupina pri čemu su poginula dva, a ranjeno je pet gardista. 7. prosinca 136.

⁴⁷ Marijan, *Domovinski rat*, 118-119

brigada poboljšava taktički položaj na crti Balinci – Slatinski Lipovac – Hum Varoš – Hum Pustara, a 9. prosinca 52. samostalni bataljun i MUP iz Daruvara oslobađaju Vukovje. 55. i 57. samostalni bataljuni nastavljaju svoje djelovanje te zauzimaju prometnicu Bastaji – Miokovićevo dok je 127. brigada napredovala uz žestok otpor pobunjenika. Potom se, 10. prosinca, oslobađa Gornja Vrijeska, 127. brigada zauzima Budim, a pobunjene Srbe u Velikoj Klisi dovodi u poluokruženje. 123. brigada, uz pomoć jednog dijela 121. brigade napada i oslobađa potpapučka sela: Čečavački Vučjak, Jeminovac, Čečavac, Ruševac i Šnjegović. Idućeg dana, 11. prosinca, virovitička 127. brigada po iznimno teškim uvjetima (-12 °C) oslobađa Veliku Klisu i Staru Krivaju. 14. prosinca 127. i 136. oslobađaju Lisičine, Popovac i Mali Popovac dok je istog dana 123. brigada napala položaje kod Kamenske, Bogdašića i Amatovaca.⁴⁸

S 13. na 14. prosinac prve izvidničke snage ulaze u dijelove Voćina⁴⁹, a 15. prosinaca⁵⁰ 136. brigada oslobađa Sekulince, Lisičine, Đuričiće i Voćin u kojem pronalaze 43 izmasakrirana tijela.⁵¹ U jutarnjim satima 15. prosinca 127. brigada oslobađa Miokovićevo (jedno od najutvrđenijih uporišta na Bilogori). Na lijevom je boku 123. brigada osigurala uvjete za ovladavanje prometnicom Zvečevo – Kamenska – Bučje, a zarobila je i znatnu količinu oružja i opreme. 17. prosinca brigada je uspjela osloboditi Zvečevo i Vučjak Kamenski te je tako otvorena prometnica Gornji Vrhovci – Vučjak Kamenski – Zvečevo – Voćin. 18. prosinca zauzimanjem zaselka Zaile dolazi do oslobađanja svih okupiranih područja u općini Daruvar. U tom je razdoblju, sredinom prosinca, u Zapovjedništvu OZ Bjelovar zaključeno kako je oslobađanje sjevernih i zapadnih obronaka Papuka uspješno završeno i da se teren treba još samo počistiti koje se treba onda predati u nadležnost policijskim upravama u Bjelovaru i Osijeku. Zapovjedništvo OG Virovitica šalje zapovijed 123. brigadi da nastavi borbeno djelovanje od Vučkaka Kamenskog prema Zvečevu i Bučju, a 136. brigada dobiva zapovijed djelovanja od Voćina prema Zvečevu. Također, obećana je pomoć 121. brigade HV-a iz Nove Gradiške iz smjera Relej – Psunj.⁵²

Borbena djelovanja se nastavljaju 18. prosinca kada 123. brigada izbija pred Kamensku. Taj događaj je demoralizirao pobunjene Srbe (i srpsko stanovništvo) te se 18. i 19. prosinca povlače s položaja u selima Striježevice, Bogdašića, Amatovca, Nježića, Klise i Kamenske prema

⁴⁸ Marijan, *Domovinski rat*, 118-119.

⁴⁹ Pelikan, „Domovinski rat“, 345.

⁵⁰ Pelikan, Gazda, *Spomenar*, 261.

⁵¹ Pelikan, „Domovinski rat“, 345-346.

⁵² Marijan, *Domovinski rat*, 119-120.

Bučju. Napredovanje 123. i 136. brigade se nastavilo u otežanim uvjetima zbog teških vremenskih prilika. 21. prosinca dolazi do težeg okršaja 123. brigade u nastojanju da osvoji sela Kamensku i Mijače pri čemu su imali jednog poginulog i 7 ranjenih pripadnika. 136. brigada, koja je isto napredovala prema Bučju, usporava svoje napredovanje zbog guste magle i nepovoljnih meteoroloških uvjeta, ali ipak uspijeva 23. prosinca zauzeti okolicu Bučja. 25. prosinca oslobađa Kaurić, Popovac Zabrdski i Grđevicu te se spojila sa 123. brigadom u Kamenskoj koja je istog dana oslobodila Mijače. Idućeg dana, 26. prosinca, dolazi do oslobađanja Bučja od strane 136. brigade uz pomoć 123. i 127. brigade. Nakon toga vrše se posljednja borbena djelovanja tj. oslobađanje ostalih sela tog područja (Tisovac, Prgoelje Zabrdsko, Jakovce itd.) čime uspješno završava Operacija Papuk-91.⁵³ Operacija je označila kraj izravne neprijateljske opasnosti u Virovitičko-podravskoj županiji.

Prilog 2.

Karta koja prikazuje smjerove djelovanja operacija Otkos-10, Papuk-91 i Orkan te područje koje je oslobođeno tim operacijama.

⁵³ Marijan, *Domovinski rat*, 120.

8. Kronologija nekih od važnijih događaja u Virovitičko-podravskoj županiji od 2. listopada. 1990. do 15. prosinca. 1991. godine

2. 10. 1990. Pobunjeni Srbi napadaju policijsku postaju u Slatini, ali bivaju odbijeni.

25. 1. 1991. Kontraobavještajna služba JNA uhićuje predsjednika Izvršnog vijeća Skupštine općine Virovitice Antuna Habijanca, predsjednika općinskog odbora HDZ-a Đuru Dečaka, a nekoliko dana kasnije i Vinka Belobrka, Franju Kovača, Vladimira Šabarića te Josipa Kovača zbog optužbe za organiziranje i pripremanje oružane pobune, napada na karaule i vojarne te naoružavanje paravojskih postrojbi.

28. 3. 1991. U Suhopolju održana osnivačka skupština SDS-a.

30. 6. 1991. U organizaciji SDS-a i JNA Slavonije i Baranje za područje općina Daruvar, Grubišno Polje, Pakrac, Virovitica, Slatina i Požega počinje djelovati XII. slavonska brigada (po uzoru na istoimenu brigadu Narodno oslobodilačkog pokreta). Osnovana je i SAO Krajina sa sjedištem u Bijeloj i ispostavom u Đulovcu (Miokovićevo).

19. 7. 1991. Pripadnici postrojbe za specijalne zadatke Policijske uprave Bjelovar upadaju u zasjedu na šumskom području iznad Sirača gdje ubijaju dvojicu i ranjavaju petoricu policajaca.

25. 7. 1991. Štab civilne zaštite Virovitica donosi izvješće o širem području Virovitice gdje je od sredine lipnja zabilježeno 38 slučajeva eksplozija, rušenja i razaranja od strane pobunjenih Srba.

Kolovoz 1991. Tijekom cijelog mjeseca zabilježena vojna vozila koja prevoze vojnu opremu i ostale potrepštine pobunjenim Srbima u selima: Pušina, Slatinski Drenovac, Bokane, Macute, Čeralije, Dobrići, Gornji Meljani, Krašković itd.

4. 8. 1991. Pokušaj proboja iz slatinske vojarne (rezultirao neuspjehom).

11. 8. 1991. Policijska ophodnja Policijske postaje Orahovica upada u zasjedu pri čemu smrtno stradava jedan, a teško su ranjena dva policajca.

13. 8. 1991. Na magistrali Grubišno Polje – Virovitica prekinut promet zbog učestalih prepada, pljački i maltretiranja od strane srpskih pobunjenika. U Pakracu proglašena SAO Zapadna Slavonija u čiji sastav svrstavaju i područje Virovitice.

18. 8. 1991. Pobunjeni Srbi s područja Voćina podižu barikada i prekidaju komunikaciju prema Slatini, a lokalnim Hrvatima zabranjuju napuštanje tog prostora. Ubijena dva civila kod Topolovice.

18. - 26. 8. 1991. Pobunjeni Srbi u Voćinu neprestano privode civilno stanovništvo koje potom psihički i fizički maltretiraju.

31. 8. 1991. Rubni dijelovi virovitičke općine danima izloženi terorističkim napadima pješackog i minobacačkog naoružanja s obronaka Bilogore.

4. 9. 1991. Pobunjeni Srbi, uz pomoć „Belih orlova“, izvode teški minobacački napad na Mikleuš, Četekovac, Balince i Čojlug. Nakon toga slijedio je i pješacki napad koji je rezultirao ubojstvom i masakriranjem 22 civila i 2 hrvatska policajaca.

21. 9. 1991. Napad na Ivanovo Selo i Gornju Rašenicu od strane pobunjenika i paravojnih postrojbi gdje zarobljavaju 20 civila. Pripadnici Zbora narodne garde Daruvar kreću u protunapad, a pobunjenici pri povlačenju ubijaju 7, ranjavaju 12 i u zarobljeništvo odvođe jednog civila.

Od listopada 1991. Minobacački i zračni napadi na Slatinu postaju svakodnevni.

2. 11. 1991. Zrakoplovstvo JNA raketira Viroviticu, a u Slatini gađaju srednju školu pri čemu pogibaju dva pripadnika 136. brigade Hrvatske vojske Slatina.

3. 11. 1991. Pobunjenici prvi puta granatiraju Orahovicu.

7. 11. 1991. Četnička diverzantska skupina iz zasjede ubija šestoricu pripadnika 127. brigade Hrvatske vojske iz Virovitice

19. 11. 1991. Pobunjeni Srbi u Vukovju ubijaju tri civila ispred kućnog praga.

20. 11. 1991. Pobunjeni Srbi granatiraju položaje HV-a kod Male i Velike Babine Gore kod Virovitice, iako je za to vrijeme potpisan međusobni dogovor o primirju i prekidu oružanih aktivnosti.

12. 12. 1991. Domaći Srbi i Miokovićevu ubijaju 7 civila.

13. 12. 1991. Pri povlačenju iz Voćina, četnici masakriraju 39. civila i ruše katoličku crkvu.

15. 12. 1991. Pri povlačenju iz Koreničana i Miokovićeva pobunjeni Srbi masakriraju 11 civila te uništavaju katoličku crkvu.⁵⁴

⁵⁴ Pelikan, Gazda, *Spomenar*, 241-245.

9. Zaključak

Virovitičko-podravska županija nalazi se kontinentalnom prostoru od rijeke Drave do vrhova planine Papuk, a pruža se u smjeru zapad-istok, od Pitomače preko Virovitice i Slatine do Orahovice. Županija je poveznica između Slavonije i Podravine, a taj je položaj igrao veliku ulogu u Domovinskom ratu. Na područje županije sustavno su naseljavani pripadnici srpske nacionalnosti, posebno nakon Prvog svjetskog rata, a to se nastavilo i nakon Drugog svjetskog rata. Tako će popis stanovništva 1991. godine pokazati kako na području Virovitičko-podravske županije živi 21% Srba. Upravo će taj demografska slika igrati važnu ulogu 1990. i 1991. godine kada dolazi do osamostaljenja Republike Hrvatske od Jugoslavije. Naime, demokratskim promjenama u Hrvatskoj dolazi do pobune Srba koji se ubrzo povlače na brdska područja Bilogore i Papuka odakle će činiti brojne napade i zločine nad hrvatskim stanovništvom. Županija je bila od iznimne važnosti jer je bila jedina poveznica Slavonije i ostatka Hrvatske pošto je južni dio Slavonije (autocesta Zagreb – Lipovac) bio okupiran i blokiran pa je obrana iste bila od iznimne važnosti.

Možemo reći da Domovinski rat u Virovitičko-podravskoj županiji započinje već 2. 10. 1990. godine kada se napada postaja u Slatini, a potom slijedi uhićenje Virovitičke skupine 25. siječnja 1991. godine. Zbog sve češćeg agresivnog ponašanja Srba dolazi do osnivanja samostalnih bataljuna ZNG-a koje će prerasti u 127. virovitičku, 136. slatinsku i 2. bojnu 132. brigade HV-a koje će u dvije operacije – Otkos-10 i Papuk-91 osloboditi područja Virovitičko-podravske županije koja su okupirali pobunjeni Srbi. Prema podacima iz knjige *Spomenar hrvatskim žrtvama* Mire Pelikan i Miroslava Gazde na području Virovitičko-podravske županije imamo 62 civilne žrtve i 284 žrtava pripadnika raznih vojnih formacija.⁵⁵⁵⁶

Neka im je vječna slava i hvala!

⁵⁵ Pelikan, Gazda, *Spomenar*, 269

⁵⁶ Čitanjem ostalih jedinica navedenih u popisu literature dolazim do zaključka da brojke žrtava nisu uniformirane pa se tako, primjerice, navodi kako je u Voćinu masakrirano 39 (Pelikan, Gazda, *Spomenar*, 253), 45 (Pelikan, Gazda, *Spomenar*, 261), 43 (Mažuran, Tomičić, *Slatina 1297-1997*, 345-346) civila. To se isto odnosi na ostale brojke ubijenih civila kao i brojke poginulih pripadnika vojnih postrojbi.

10. Literatura

1. „O Županiji“, pristup ostvaren 1. srpnja 2020., <http://www.vpz.hr/o-zupaniji/>.
2. „Prostorne posebnosti“, pristup ostvaren 1. srpnja 2020., <http://www.vpz.hr/o-zupaniji/prostorne-posebnosti/>.
3. Brekalo, Miljenko. "Pravni aspekti imenovanja povjerenika Vlade Republike Hrvatske u općini Podravska Slatina." *Hum* 14, br. 21 (2019): 110-129., pristup ostvaren 14. srpnja 2020., <https://hrcak.srce.hr/230802>.
4. Černi, Josip. „Slatinska 136. brigada Hrvatske vojske“. U: *Pismo ratniku. Knjiga sjećanja na poginule branitelje u Domovinskom ratu slatinskoga i orahovačkog područja.*, priredio Petar Živković, 9-15. Slatina: Udruga roditelja poginulih branitelja Domovinskog rata Slatina, 2000.
5. Dizdar, Zdravko. „Virovitica u planovima velikosrpske politike tijekom 19. i 20. stoljeća: od ideje do pokušaja provedbe." *Scrinia Slavonica* 7, br. 1 (2007): 263-327., pristup ostvaren 8. srpnja 2020., <https://hrcak.srce.hr/27075>.
6. Godić, Darjan. „Stanje sigurnosti, javnog reda i mira na području općine Virovitica 1991. godine“. *Zbornik radova Domaćeg znanstveno-stručnog skupa s međunarodnim sudjelovanjem: Virovitica u Domovinskom ratu.*, uredili Miljenko Brekalo, Dijana Cenger, Anamarija Lukić, Natko Martinić Jerčić, Jakša Raguž, 103-127. Virovitica: Državni arhiv u Virovitici, 2018.
7. Ivan Roštaš. „64. samostalni bataljun Zbora narodne garde“. U: *Pismo ratniku. Knjiga sjećanja na poginule branitelje u Domovinskom ratu slatinskoga i orahovačkog područja.*, priredio Petar Živković, 16-22. Slatina: Udruga roditelja poginulih branitelja Domovinskog rata Slatina, 2000.
8. Knežević, Domagoj. "Srpska demokratska stranka od osnivanja do konstituiranja prvoga višestranačkog Sabora." *Časopis za suvremenu povijest* 43, br. 1 (2011): 7-24, pristup ostvaren 14. srpnja 2020., <https://hrcak.srce.hr/67514>.
9. Marijan, Davor. *Domovinski rat*. Zagreb: Despot Infinitus, Hrvatski institut za povijest, 2016.
10. Marinić, Borna. „Uhićenje Virovitičke skupine – 25. siječanj“. *Dogodilo se na današnji dan – Domovinski rat*, 25. 1. 2015., pristup ostvaren 20. srpnja 2020., <http://dogodilose.com/2015/01/25/uhicenje-viroviticke-skupine-25-sijecnja/>.
11. Martinić Jerčić, Natko. "Operacija Papuk-91. (oslobađanje šireg papučkog područja u jesen i zimu 1991./1992. godine)." *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad*

u *Bjelovaru*, br. 8 (2014): 45-69., pristup ostvaren 17. srpnja 2020.,

<https://hrcak.srce.hr/136184>.

12. Pelikan, Dragutin. „Domovinski rat“. U: *Slatina 1297-1997. Zbornik radova u prigodi 700. obljetnice prvog spominjanja imena grada Slatine.*, uredili: Ive Mažuran i Željko Tomičić, 337-349. Zagreb: Gradsko poglavarstvo grada Slatine; Institut za arheologiju Zagreb, 1999.

13. Pelikan, Mira; Gazda, Miroslav. *Spomenar hrvatskim žrtvama Virovitičko-podravske županije stradalim 1941.-1945. i 1991.-1995. godine*. Osijek: Državni arhiv u Osijeku, 2003.

14. Samardžija, Ivan. *Operacija Otkos-10*. Zagreb: Despot infinitus, 2019.

15. Škvorc, Đuro. „Zapadna Slavonija uoči i u Domovinskom ratu do studenoga 1991. godine“. *Cris* XI, br. 1 (2009): 116-125., pristup ostvaren 7. srpnja 2020.,

<https://hrcak.srce.hr/52163>.

16. Špoljarić, Darko; Gostimir Kristijan. „Organizacijska struktura obrambenih snaga na virovitičkom području“. *Zbornik radova Domaćeg znanstveno-stručnog skupa s međunarodnim sudjelovanjem: Virovitica u Domovinskom ratu.*, uredili Miljenko Brekalo, Dijana Cenger, Anamarija Lukić, Natko Martinić Jerčić, Jakša Raguž, 29-57. Virovitica: Državni arhiv u Virovitici, 2018.

17. Žarković, Petar. „Prva ratne iskustva, prve žrtve“. U: *Pismo ratniku. Knjiga sjećanja na poginule branitelje u Domovinskom ratu slatinskoga i orahovačkog područja.*, priredio Petar Živković, 23-31. Slatina: Udruga roditelja poginulih branitelja Domovinskog rata Slatina, 2000.

11. Prilozi

1. Prilog 1. Položaj Virovitičko-podravske županije.

<https://coupedecheveux2015.blogspot.com/2018/05/karta-orahovice.html> (pristupljeno 6. kolovoza 2020).

2. Prilog 2. Karta koja prikazuje smjerove djelovanja operacija Otkos-10, Papuk-91 i Orkan te područje koje je oslobođeno tim operacijama. <https://hu-benedikt.hr/?p=114588> (pristupljeno 6. kolovoza 2020.).